

Institutt for sosiologi og statsvitenskap, NTNU

Våren 2019

Bacheloroppgave i SOS2900

Utdanning; et valg eller en plikt?

En kvalitativ undersøkelse av
sosiale nettverk og relasjoners
betydning for ungdoms
utdanningsvalg

Frederik Bugge Thune-Holm

Innholdsfortegnelse

Bakgrunn	2
1. Introduksjon.....	3
1.1 Oppgavens struktur.....	5
1.2 Tidligere forskning.....	5
2. Teori	5
2.1 Sosial kapital	5
2.2 Habitus.....	7
3. Metode.....	7
3.1 Valg av metode	8
3.2 Intervjuguide og informanter	8
3.3 Analysestrategi.....	10
3.4 Reliabilitet, validitet og generaliserbarhet	10
4. Analyse	11
4.1 Utdanningsvalg begrunnet i interesser	13
4.2 Sosiale nettverk og relasjoner.....	16
4.3 Ressurs eller begrensning?	17
5. Avslutning	20
5.1 Drøfting.....	20
5.2 Konklusjon	22
6. Referanser	23
Vedlegg	25

Bakgrunn

I løpet av de siste årene jeg har studert sosiologi har jeg blitt spesielt interessert i Bourdieu og hans kapitalbegreper. Jeg har blitt fascinert over hvordan sosial kapital kan gi tilgang til, og åpne dører i det sosiale livet. Bourdieu sin forståelse av habitus er noe som også kan sees i sammenheng med vår sosiale kapital. Sosial kapital og habitus er derfor begge spennende aspekter å se i lys av hverandre for hvordan vi danner vennskap. I tillegg til hva som vektlegges i forhold til vedlikehold og tilhørighet i vennskapene. Jeg vil argumentere for at disse aspektene er vesentlige om vi vil forstå utdanningsvalg knyttet til den sosiale arenaen. På bakgrunn av lektorutdanningen jeg ønsker å fullføre, er jeg i tillegg interessert i utdanning. Personlig føler jeg at det kan diskuteres hvilke faktorer som spiller størst rolle i valg av utdanning, som er noe av bakgrunnen for dette forskningsprosjektet.

Utdanningsvalg er et tema som det ofte snakkes om i mediene, til tross for at det knyttes til årsaker som familie, kjønn og sosial bakgrunn i større grad enn sosiale relasjoner (se for eksempel Wernø, 2019; Larsen, 2018). Jeg ønsker derfor å fokusere på utdanningsvalg i lys av sosial kapital og habitus ettersom tilknytningen til den sosiale arenaen er et mer sjeldent, men allikevel nyttig fokus. Det har gjennom arbeidet med oppgaven vært interessant å få en innsikt i erfaringer med venner og interesser, i tilknytning til utdanningsvalg. I tillegg har det også vært interessant å se hvordan sosiale nettverk og relasjoner oppfattes både som en ressurs og begrensning i tilknytning til påvirkning for utdanningsvalg.

1. Introduksjon

Utdanningsvalg er noe som påvirker alle individer. Vi skal alle bidra samfunnet med noe, og valget som tas etter fullført skolegang har mye å si for hvordan livene våre formes.

Utdanningsvalg i denne forstand fokuserer på valg etter videregående skole, og derfor ikke yrkesfaglig utdanning. Siden 2008 har utdanningsvalg vært et eget fag som skal gi elevene kompetanse i å håndtere ulike valg knyttet til karriere (UDIR, 2015). Individualitet i utdanningsvalget er viktig, men det er mange faktorer som kan påvirke et så stort valg som utdanningen. Venner velges ofte på bakgrunn av nærhet, likhet og status og det kan derfor tenkes at de sosiale relasjonene kan ha stor innvirkning på utdanningsvalget (Kubitschek & Hallinan, 1998). Temaet for oppgaven er utdanningsvalg og hva som påvirker ungdom i valg av høyere utdanning etter fullført videregående skole. Bakgrunnen for utdanningsvalg som tema sees i lys av teori om sosiale nettverk og relasjoner i tillegg til selvrealiseringen for utdanningsvalget. Bourdieus begreper om sosial kapital og habitus kan være en spennende vinkling til et tema som ofte knyttes til andre faktorer (se Wernø, 2019; Larsen, 2018).

I offentlig debatt har det vært stor oppmerksomhet rundt rekrutteringen til høyere utdanning i forbindelse med PISA-undersøkelsene (Hansen, 2005). Når elever med like karakterer velger svært forskjellige utdanninger betyr dette at prestasjonsforskjeller ikke er den eneste forklaringen på selve rekrutteringen. Det har også vært gjort en del forskning på om sosial kapital og habitus har en direkte påvirkning til utdanningsvalg (se for eksempel Reay, 2004; Nash, 1999). Etersom sosiale relasjoner og nettverk har en stor innvirkning på våre liv vil jeg argumentere for at det ikke kan sees vekk ifra, som del av ungdoms tilknytning til utdanningsvalg. Ungdomsårene fungerer som en tid i livet hvor man opplever en frigjøring fra familien og et behov for selvstendighet. Dette viser studier om hvilke faktorer som påvirker studieintensjonen (Hansen & Korneliussen, 2016).

Tidligere forskning (se for eksempel Hansen, 2005; Cardak, 2004; Pimpa, 2005) har hatt en tendens til å fokusere på individet sin familie som hovedfaktor for ungdoms utdanningsvalg. Jeg vil allikevel argumentere for at det er flere interessante aspekter man kan fokusere på i forhold til utdanningsvalgene. Jeg vil fokusere på venner gjennom sosiale nettverk og relasjoner sin påvirkning og tilknytning til utdanningsvalg. Jeg ønsker å ha et fokus på sosial kapital heller enn økonomisk/ kulturell kapital og sosioøkonomisk status, som er mer vanlig i forskning rundt utdanningsvalg (Hansen, 2005; Cardak, 2004; Pimpa, 2005). Annen forskning viser til at ensomhet synes å være den største faktorer for frafall i skolen (Mjaavatt & Frostad, 2014), som kan peke til at venner støtter og påvirker positivt til skolegangen. Med

tanke på motivasjonen medelever gir for å fullføre skoleløpet, kan det også diskuteres om påvirkningen til utdanningsvalg er like positiv.

Kubitschek & Hallinan (1998) trekker frem i sin forskning at nærhet, likhet og status er de tre viktigste faktorene i valg av vennskap. Valget av vennskap er vesentlig for hvordan man påvirkes av sine sosiale relasjoner og nettverk, og vil derfor være interessant i utforskningen av hvordan venners valg kan påvirke våre egne. Denne oppgaven retter fokus mot unges sosiale kapital og habitus i form av hvordan nettverk og relasjoner kan ha betydning for valg av høyere utdanning. Hvor sosial kapital kan sees som en ressurs, mens habitus som en begrensning i forhold til påvirkningen av utdanningsvalg. Med tanke på at stadig flere tar høyere utdanning enn tidligere vil jeg argumentere for at det er et stort behov å drive mer forskning rundt utdanningsvalg (SSB, 2010). I denne oppgaven vil jeg derfor fokusere på hvordan venner kan påvirke utdanningsvalg i større grad enn familie og personlige interesser som er et mer vanlig aspekt i forskning på ungdom og utdanningsvalg.

På bakgrunn av dette ønsker jeg med denne bacheloroppgaven å undersøke hvilken betydning sosial kapital og habitus har for ungdoms utdanningsvalg. Forstått som sosiale relasjoner og nettverk i tillegg til individets selvrealisering. For å bedre besvare det jeg ønsker å forske på i denne oppgaven vil det være hensiktsmessig med noen underproblemstillinger til hovedproblemstillingen min:

- *Hvordan kan Bourdieus begreper om sosial kapital og habitus brukes til å forstå venners betydning for unges valg av universitetsutdannelse?*
 - o *Hvordan beskriver unge betydningen av venner og interesser i sin redegjørelse for valg av universitetsstudier?*
 - o *I hvilken grad oppleves venner som en ressurs eller en begrensning i forbindelse med unges valg av utdanningsvalg?*

For å kunne forske på betydningen av disse spørsmålene har jeg utført 4 kvalitative intervjuer med studenter ved NTNU. Nettopp for å kunne få et større innblikk i erfaringer og holdninger rundt venners tilknytning og påvirkning til utdanningsvalg etter fullført videregående skole. Ved å se nærmere på informantenes erfaringer, forståelse og opplevelser av det som forskes på, vil det i denne oppgaven argumenteres for at sosiale relasjoner, sosiale nettverk og selvrealiseringen i lys av sin habitus kan ha betydning for den enkeltes utdanningsvalg. Til tross for at tidligere forskning ikke ser venner som en stor påvirkning til utdanningsvalg. (Se for eksempel Wernø, 2019; Larsen, 2018). Informantene er studenter på bakgrunn av at jeg med oppgaven ønsker å forske på utdanningsvalg etter fullført videregående skole.

1.1 Oppgavens struktur

Jeg vil begynne med å gi et innblikk i hvilke tilnærminger som er relevant å benytte seg av i oppgaven ved å gå igjennom teori og tidligere forskning. Jeg vil deretter legge frem metoden for oppgaven og dens gjennomføring etterfulgt av analysen. Avslutningsvis vil jeg diskutere funnene mine i forhold til den presenterte teorien og den tidligere forskningen.

1.2 Tidligere forskning

Utdanningsvalg er ofte forbundet med venner, familie og rådgivere som de viktigste faktorene for påvirkning (Opinion, 2018, s. 11). Hvor venner påvirker rykte til fagene og skolen, familien påvirker holdninger til yrkesfag og rådgivere påvirker kunnskap om karrieremuligheter og arbeidsvilkår (Opinion, 2018, s. 11). Tidligere forskning peker på at sosialt press ofte er en faktor i ungdoms handlingsmønstre (Birkemo, 2007, s. 190). I tillegg er det viktig å påpeke at venner innenfor påvirkning til utdanningsvalg også bidrar mer positivt i form av mestring og motivasjon (Birkemo, 2007, s. 190). Annen forskning viser til at familie og venner har mindre innflytelse og at spørsmålet i større grad handler om selvrealisering (Hansen & Korneliussen, 2016).

Denne oppgaven er et kvalitativt forskningsprosjekt og jeg vil i større grad diskutere erfaringer rundt hvordan sosiale nettverk og relasjoner påvirker deltakerne i undersøkelsen, heller enn å vise til statistiske sammenhenger. Felles for denne forskningen er at påvirkningen fra familiene i de aller fleste tilfellene synes å være positiv i den grad at familiene er støttende, heller enn kritiske til barnas utdanningsvalg. Det kan derfor være relevant å se nærmere på om venner bidrar positivt på samme måte ved utdanningsvalg. Min forskning står ikke i brudd med tidligere forskning, men jeg vil argumentere for at det kan være interessant å se på utdanningsvalg fra en litt annen vinkel. Spesielt med tanke på om påvirkningen fra venner kan være positiv eller negativ i forhold til den fra familie. Av den grunn at tidligere forskning viser til så mange ulike aspekter ved påvirkning av utdanningsvalg (se for eksempel Erikson & Johnsson, 1996; Salas, et. al., 2012), vil jeg fokusere på venner i større grad enn familie ettersom dette er et aspekt ved utdanningsvalg som ikke får like stort fokus.

2. Teori

2.1 Sosial kapital

Bourdieu henter kapitalbegrepet fra Karl Marx og hans teori om at adgang til makt bestemmes av adgangen til materiell kapital (Wilken, 2008, s. 39). Det er først i kombinasjonen mellom

Marx' forståelse av kapital og makt og Max Webers distinksjon mellom makt og status, at Bourdieu forestilte seg flere ulike former for makt i et samfunn, knyttet til ulike kapitalformer. Mens Marx fokuserte på den materielle kapital i form av økonomisk kapital, la Bourdieu vekt på den kulturelle og sosiale kapitalen (Wilken, 2008, s. 39). Den sosiale kapitalen omfatter familierelasjoner, nettverk, forbindelser, vennerelasjoner o.l. som jeg vil fokusere på for denne forskningen i lys av utdanningsvalg.

Det er ofte Bourdieus forståelse av den kulturelle kapitalen som benyttes i forskning rundt utdanningsvalg. Spesielt med tanke på foreldres utdanning (Sewell & Shah, 1968). Jeg argumenter allikevel for at det er flere innfallsvinkler til utdanningsvalg som tema, blant annet i forhold til sosiale nettverk/ relasjoner og habitus som selvrealisering. Det som er spesielt interessant med Bourdieu sin forståelse av sosial kapital er hans alternative forståelse av sosial kapital i samspill med økonomisk og kulturell kapital i differensieringen av sosial klasse (Bourdieu, 1986, s. 248-249). I dette ligger det at mennesker har tilgang til ulike ressurser gjennom fellesskapet det innebærer å være en del av sosialt nettverk. Det kan forstås som at den sosiale kapitalen legger føringer for hvem man omgås, som er vesentlig i skolesammenheng.

I lys av utdanningsvalg vil jeg argumentere for at dette er en interessant vinkling ettersom det i videregående skole oppstår et vesentlig klasseskille avhengig av om utdanningen man velger er yrkesfaglig eller studiespesialiserende. I en alder av 15 skal elevene velge hvilken retning de vil fokusere på i sin videregående opplæring, som i mange tilfeller avgjør skillet mellom yrkesfaglig og studiespesialiserende utdanning. Ettersom man i skolen til daglig utsettes for fellesskap gjennom medelever og venner kan det tenkes at det vil påvirke utdanningsvalget til den enkelte. Bourdieu eksemplifiserer kapitalbegrepene ved å bestemme individets klasseposisjon ut ifra ens plassering i «det sosiale rommet» (Wilken, 2008, s. 41). Det innebærer at klassene er uttrykk for avstander i det sosiale rommet og at ulik kapital kan «veksles om» i en annen type kapital. Som at tilgang til visse sosiale kretser kan gi status og åpne nye dører i forbindelse med den kulturelle kapitalen. Det er i denne konvertibiliteten av kapitalene at mennesker utvikler habitus i form av inkludering og avgrensning. Noe som gjør samspillet mellom sosial kapital og habitus nødvendig for en større forståelse av ungdoms utdanningsvalg.

2.2 Habitus

Med habitusbegrepet fremsetter Bourdieu sitt første bud på en teori om praksis (Bourdieu, 1972/77). Det er altså ikke Bourdieu sitt eget begrep, men i denne oppgaven vil jeg legge fokus på Bourdieu sin forståelse av habitusbegrepet. Bourdieu sin forståelse av habitusbegrepet legger vekt på en syntese mellom Norbert Elias psykologiske teori om habitus og Marcel Mauss teori om kroppslig habitus (Wilken, 2008, s. 35). Norbert Elias forbinder habitus med impulser som bestemmer smak og vaner, som henviser til en måte å forstå relasjonen mellom individet, det sosiale og de manerer og preferanser som definerer et «sivilisert menneske» (Wilken, 2008, s. 35). Mauss anvender habitusbegrepet ikke bare som relasjonen som varierer mellom individer, men også samfunn.

Slik benytter vi en form for kollektiv og individuell praktisk fornuft som både internaliseres, men også kan benyttes (Wilken, 2008, s. 36). Slik er det i Bourdieu sin forståelse at habitusbegrepet er svært generativt og henviser til en «kultur». Vi kan si at habitusbegrepet omfatter foreningen av aktør/ struktur-perspektivet. Individene er handlende aktører som påvirkes av strukturelle aspekter. På denne måten brukes habitus som et individs oppfattelse av riktig levemåte og derfor også som en avgrensning fra andre grupper mennesker. Sett i lys av at habitus handler om hvordan vi assosierer oss med det nære og skiller oss fra det fjerne, er dette et fenomen som Bourdieu uttrykker at er en konsekvens av sosialiseringprosessen (Wilken, 2008, s. 37). Dette gjør habitus spennende for denne oppgaven med tanke på at aktørens tolkninger og handlingsrammer avhenger av individets klasse. Spesielt ettersom Bourdieu ikke er determinist og mente at man kan endre klasse og derfor sin habitus (Wilken, 2008, s. 38). Denne tilegnelsen av hva som er bra og dårlig, rett og galt, mulig og umulig er avhengig av blant annet familie og venner. Habitus vil derfor være et interessant perspektiv i tilknytningen og påvirkningen venner har på individet, i denne oppgaven sett i lys av utdanningsvalg.

3. Metode

I denne delen av oppgaven vil jeg forklare og begrunne de metodiske valgene som er tatt ved å redegjøre for forskningsprosessen. Jeg vil begynne med å drøfte metoden for datainnsamling, for deretter å beskrive utformingen av intervjuguiden, rekruttering, selve intervjuet og etiske retningslinjer. Jeg vil presentere hvordan materialet er blitt analysert i forskningsprosjektet. Avslutningsvis vil jeg vurdere validiteten, reliabiliteten og generaliseringen for forskningsprosjektet.

3.1 Valg av metode

Formålet for denne oppgaven er å bidra med økt kunnskap om utdanningsvalg ved å se på betydningen av sosial kapital og habitus. For å kunne forske på dette har jeg valgt en kvalitativ metodisk tilnærming som vil innebære økt forståelse for subjektive erfaringer og holdninger, heller enn den statistiske tilnærmingen som kvantitative studier foretar seg (Tjora, 2017, s. 20-21). Imidlertid er det flere ulike tilnærminger til hvordan man kan forholde seg til kvalitative forskningsmetoder, hvorav flere kunne vært nyttig i innhenting og anskaffelsen av informasjon rundt ungdoms utdanningsvalg.

Tjora (2017, s. 113-114) omtaler dybdeintervju som et kvalitativt studie som bærer preg av samtale mellom intervjuer og informant. Et slikt intervju åpner muligheter for åpne spørsmål med rom for refleksjoner som spesielt hensiktsmessig med tanke på fokuset for holdninger og erfaringer rundt temaet for oppgaven. Også observasjonsstudier og fokusgruppeintervjuer ble vurdert (se Tjora, 2017), men jeg vil argumentere for at de to sistnevnte metodene i større grad gir mulighet for å studere grupper mer enn selve individet. Kvale & Brinkmann (2015) nevner at metoden for datainnsamling i høy grad avhenger av oppgavens problemstilling. Det blir benyttet dybdeintervjuer i dette forskningsprosjektet av hensyn til holdningene og erfaringene til individet som preger problemstillingen og forskningsspørsmålene for oppgaven.

3.2 Intervjuguide og informanter

I forveien av intervjuguiden hadde jeg tatt utgangspunkt i teori om sosial kapital og habitus, i tillegg til å utvikle intervjuene fra egne tanker og erfaringer fra hvordan sosiale relasjoner og nettverk kan påvirke ungdoms utdanningsvalg. Tjora (2017, s. 116-118) henviser til at intervjuguiden for dybdeintervjuer som oftest er preget av åpnings- og avslutningsspørsmål for å skape bedre overganger mellom spørsmålene i intervjuet. Intervjuene for denne oppgaven er tre-delt hvor de innledende åpningsspørsmålene fokuserer på fritidsinteresser og -aktiviteter. Dette er hovedsakelig for å skape en behagelig innledning til hovedspørsmålene, men også for å knytte sosiale aktiviteter og interesser til spørsmålene om utdanningsvalg.

Hovedspørsmålene handler i stor del om hvordan informantene tok valget om den utdannelsen de nå er i gang med, og hvem og hva som var viktige i det valget. Den siste delen av intervjuet er ikke avslutningsspørsmål på samme måte som Tjora (2017, s. 118) nevner, men er i større grad en utdypning til informantenes utdanningsvalg. En utdypning i lys av hvordan venner konkret kan ha en tilknytning eller påvirkning til selve utdanningsvalget. På den måten

knyttede erfaringer og holdninger til utdanningsvalg med hvilke forventninger utenforstående kan ha hatt for selve utdanningsvalget og eventuelle hindringer som kan ha oppstått i valg av utdanning.

Etttersom oppgaven fokuserer på utdanningsvalg rettet mot universitet og ikke mot videregående studieretning var det viktig at informantene var studenter ved universitet eller høyskole. Det kan diskuteres om hvorvidt dette utvalget er bredt nok for en mer helhetlig forståelse av utdanningsvalg som tema. Allikevel ligger fokuset for oppgaven på utdanningsvalg etter videregående skole, rettet mot høyere utdanning. Det kunne vært spennende å snakke med representanter for yrkesfag, men omfanget av oppgaven ville ikke vært tilstrekkelig for et så bredt utvalg. Utvalget besto av 2 mannlige og 2 kvinnelige studenter ved NTNU mellom alderen 21 til 27 år som alle har studert i minimum 3 år. For å opprettholde anonymiteten har informantene fått bokstaver til navn: G (23 år, gutt), I (21 år, jente), A (23 år, gutt), S (27 år, jente). En svakhet ved oppgaven kan være at alle informantene studerer ved NTNU, Trondheim, som kan føre til særlige kontekstuelle forhold ved både NTNU som universitet og Trondheim som by. Til tross for dette er venners tilknytning og påvirkning til utdanningsvalg preget av individets tilknytning til sin videregående skole, hvor de fire informantene har gått på skole i Nordland, Vestfold, Hordaland og Rogaland.

I forhold til etiske retningslinjer kan intervjuer innebære konsekvenser for deltakerne, som gjør at personvern er vesentlig. Norsk Senter for Forskningsdata (NSD) og NTNU hadde visse krav til hvordan håndteringen av dataene skulle foregå ved lydopptak. I intervjuene ble det gjort lydopptak for å lettere transkribere dataene i ettertid. Transkriberingen ble gjort på egne lokaler ved NTNU uten internett for å ivareta anonymiteten til deltakerne. Etter transkriberingen ble lydopptakene slettet. Kvale & Brinkmann (2015) poengterer viktigheten om at personvernet handler om enigheten mellom deltaker og forsker om hva som kan gjøres med dataene. I min undersøkelse ble det dratt inn informasjon om tredjepersoner som ikke har godtatt å være del av studien. Dette skjedde på bakgrunn av at analyse tilknyttet sosiale nettverk og relasjoner krever å hente informasjon om nettopp nettverket og relasjonene til informanten. Allikevel ga ikke informantene noen informasjon som gjorde det mulig å gjenkjenne disse individene og eksemplifiserte ikke med sine relasjoner og nettverk i slik detalj.

Gjennomføringen av intervjuene ble gjort i grupperom ved NTNU Dragvoll, ettersom dette var et kjent sted for intervjuobjektene. Bjørndal (2012, s. 98-102) snakker om tre viktige faktorer som har en avgjørende betydning for intervjuundersøkelser. Klimaet i intervjuet, spørsmålsformuleringen og registreringen av informasjon. Grupperommene på Dragvoll var romslige, godt belyst og med et behagelig intervjuklimate. Jeg nevnte tidligere hvordan spørsmålsformuleringen foregikk, men vil legge til at intervjuet bar preg av åpne spørsmål som ble fylt inn med oppfølgingsspørsmål om hvordan de opplevde situasjonen og utfordringene ved utdanningsvalg. Registreringen av intervjuene ble gjennomført ved lydopptak som forklart tidligere.

3.3 Analysestrategi

I dette forskningsprosjektet startet analysearbeidet først etter intervjuene. Istedenfor å se etter sammenhenger og mønstre under intervjuet, forsøkte jeg heller å komme med gode oppfølgingsspørsmål. Ved at transkripsjonen ble gjort tett opp til intervjuene sørget det for at ikke nyttig informasjon ble glemt. I transkriberingen gjorde jeg tanker og observasjoner som knyttet informantens holdninger og erfaringer til ulike aspekter. For eksempel skille mellom sosiale og usosiale fritidsaktiviteter, interesser og holdninger i vennegjengen. Slike aspekter ved utdanningsvalg åpnet for ulike tilnærminger til det som kan påvirke et individs utdanningsvalg.

Ved å bedre forstå hva som var vesentlig for informantene i deres valg av utdanning ledet kombinasjonen av empiri og teori til at analysematerialet ble sortert i 5 ulike kategorier. Den første kategorien omhandler informantens interesser i tilknytning til utdanningsvalg. Den andre kategorien omhandler rollen til informantens sosiale nettverk og relasjoner i valg av høyere utdanning. Den tredje kategorien omhandler hvordan venner kan sees både som en ressurs, men også en begrensning for påvirkningen til utdanningsvalg.

3.4 Reliabilitet, validitet og generaliserbarhet

Reliabilitet, validitet og generaliserbarhet brukes som indikatorer på kvalitet (Tjora, 2017, s. 175). I den kvalitative forskningen snakker man gjerne om de tre begrepene pålitelighet, gyldighet og generaliserbarhet, og hvordan de fungerer som kriterier for kvaliteten av en kvalitativ undersøkelse (Tjora, 2017, s. 175). I intervjuer vil spørsmålene ofte oppfattes på forskjellige måter avhengig av intervjuobjektet. Åpne spørsmål kan føre til at relasjoner navngis, men samtidig kan de mer konkrete spørsmålene fort bli ledende som reduserer svarenes validitet.

Allikevel poengterer Kvale & Brinkmann (2015) at ledende spørsmål i form av oppfølgingsspørsmål kan styrke undersøkelsens reliabilitet ved at forskeren verifiserer oppfatningen til de ulike intervjuobjektene. Dette er en av fordelene med dybdeintervjuer ettersom de gir større rom for å snakke med informantene om hvordan det som forskes på oppleves og forstås. Det skaper større rom for dialog gjennom åpne spørsmål og derfor også en tryggere intervjusituasjon. Dette vil derfor styrke studiens validitet ettersom det kan tenkes at i en trygg intervjusituasjon vil intervjuobjektene gå mer i dybden på svarene sine, i tillegg til å gi indikasjon på at man eventuelt ikke forstår et spørsmål. Jeg vil derfor argumentere for at validiteten i oppgaven er sterk på bakgrunn av de åpne spørsmålene og intervjuguiden i form av lengde og innhold som vil gi mye data på det jeg ønsker å undersøke. Allikevel kan reliabiliteten diskuteres ettersom utvalget av informanter var relativt snevert. 4 studenter er et relativt lite antall forskningsobjekter i tillegg til at alle gikk studiespesialiserende studieretning ved videregående skole som igjen vil påvirke utfallet av undersøkelsen.

Med tanke på oppgavens generaliserbarhet snakker Tjora (2017, s. 180-181) om tre ulike former for generaliserbarhet i kvalitativ forskning. Naturalistisk generalisering hvor det er leseren selv som vurderer gyldigheten av funnene. Moderat generalisering hvor det er forskerens ansvar å gjøre rede for i hvilke situasjoner resultatene vil være gyldige. Og til sist konseptuell generalisering hvor det utvikles nye teorier og konsepter med relevans for andre tilfeller enn de som er studert (Tjora, 2017, s. 181). Det kunne vært argumentert for en naturalistisk generalisering ettersom undersøkelsens omfang med 4 intervjuobjekter er relativt begrenset. Av den grunn at reliabiliteten for oppgaven kan diskuteres, kunne en derfor tenke at det er opp til leseren å vurdere hvilken gyldighet undersøkelsen kan ha for egen forskning. Om det hadde vært brukt flere informanter, hadde undersøkelsen vært større og reliabiliteten og kvaliteten hadde vært høyere. Jeg vil allikevel argumentere for en konseptuell generalisering på bakgrunn av at forskningsprosjektet har som formål å teste nytten av å forstå utdanningsvalg gjennom Bourdieus begreper om sosial kapital og habitus (Tjora, 2017, s. 187).

4. Analyse

Jeg redegjorde tidligere i oppgaven for teori og forskning og dets bidrag for utdanningsforskning. I tillegg poengterte jeg også hvordan utdanningsvalg er et så omfattende tema at det ikke kan forklares uavhengig av en bestemt faktor. Det er flere faktorer som spiller en rolle for utdanningsvalg, men det blir i denne oppgaven fokusert på utdanningsvalg i

tilknytning til sosiale nettverk og relasjoner. I dette kapittelet vil jeg analysere funnene fra intervjuene jeg gjennomførte i forbindelse med selve oppgaven.

Som nevnt tidligere er den metodologiske tilnærmingen anvendt på grunnlag av informantenes erfaringer og holdninger til utdanningsvalg. Derfor er det viktig å poengtere at følgende analyse er basert på min fortolkning som sosiolog, med sosial kapital og habitus som sosiologisk verktøy. Denne tilnærmingen til forskningsprosjektet står dermed i stil med oppgavens konseptuelle generalisering. Innledningsvis presenteres en diskusjon rundt hvordan studentene forteller om valg av utdanning som følge av interesser. Deretter følger en diskusjon på sosiale nettverk og relasjoner og hvordan det kan påvirke og forme utdanningsvalget til den enkelte. Avslutningsvis diskuteres det hvordan den sosiale kapitalen, men mest habitus kan sees både som en ressurs, men også en begrensning for påvirkningen til utdanningsvalg. I et spørsmål om hvordan informanten kom frem til hva han/ hun skulle studere, og når han/ hun bestemte seg for det svarte informant (G) dette:

*«Jeg har alltid vært **interessert** i historie. Etter at jeg var ferdig med førstegangstjenesten i militæret, følte jeg at jeg måtte finne på noe å gjøre. Allikevel hadde jeg jo ingen peiling på hva, men **kjæresten** skulle til Trondheim, og jeg hadde veldig lyst til å flytte i lag med henne. Derfor måtte jeg prøve å finne et studiet som passet i Trondheim, og jeg vil si at det var på grunn av **kjæresten** at jeg endte opp her. Norsk breddeår ble jeg **rådet til av rådgivere** på PPU til å velge, på grunn av at det gjør deg med attraktiv på arbeidsmarkedet blant annet. Derfor valgte jeg meg tidlig i studieløpet mitt at jeg ville ta PPU og tenkte at læreryrket kunne være spennende. Etter det første året mitt i Trondheim dro jeg hjem i ferien og jobbet litt i en lokal skole hjemme. Jeg fikk virkelig **smaken for læreryrket** og har aldri angret siden på at det var den retningen jeg valgte å fortsette med (G). (Min uthevning).*

Jeg vil trekke frem dette sitatet som en innledning til analysen av følgende grunnlag: I uthevingen min kan vi med første øyekast forstå at det er flere faktorer som spiller en rolle for utdanningsvalg. Enten det gjelder studieretning preget av interesser, beliggenhet preget av kjæreste eller rådgivning underveis i selve studiet. Dette hjelper oss å forstå at flere faktorer spiller en rolle for utdanningsvalg som vil være vesentlig å ha som baktanke i denne oppgavens analyse.

4.1 Utdanningsvalg begrunnet i interesser

For å bedre forstå holdninger og erfaringer knyttet til utdanningsvalg er det viktig å ta stilling til deres egne forklaringer. Jeg vil argumentere for at intervjuet bar preg av dette ved hjelp av gode oppfølgingsspørsmål. I intervjuene med informantene var det tydelig at interesser i stor grad preget deres utdanningsvalg. Slik forteller informant (I) om hva hun gjør på fritiden:

«Jeg trener litt og er glad i å lage mat. Jeg leser bøker og strikker, men det viktigste for meg er å være sosial. Jeg har hatt lyst til å finne en interesse lenge, som jeg kan være sosial i. Det er ikke så viktig hva det er så lenge det er noe sosialt.» (I)

Av dette sitatet kommer det tydelig fram at det er et skille mellom sosiale og usosiale interesser. Usosiale vil si at det er personlige interesser som for eksempel å lese bøker eller strikke. Det som gjør denne forskjellen interessant for forskningsprosjektet mitt er hvordan man i sosialt samvær blir påvirket av andre. Og at sosiale interesser er en arena for påvirkning i større grad enn usosiale interesser. Dette kommer til uttrykk slik Bourdieu omtaler kapitalformene som meningsfulle sosiale kamper i ulike felt (Wilken, 2008, s. 39). Allikevel er kampen om kapital ulik innenfor feltene og gir mening for de ulike involverte på deres egne premisser (Wilken, 2008, s. 40).

Dette gir oss en forståelse for at sosiale relasjoner og nettverk i stor grad kan påvirke atferd ettersom nettverkene er noe vi strever etter å oppnå og vedlikeholde. Tidligere forskning fra Opinion (2018, s. 11) viste hvordan venner påvirker rykte til fagene og skolen mer enn noe annet. Dataene viser at jo flere sosiale interesser man har, jo mer opptatt er man av hva andre rundt seg tenker om sitt eget utdanningsvalg. I tillegg var dette noe som gjaldt de kvinnelige informantene i større grad enn de mannlige. For eksempel ved at kvinner i dette forskningsprosjektet var mer opptatt av å ha sosiale interesser enn mennene. Hansen & Korneliussen (2016) argumenterer i sine studier for at det er en positiv sammenheng mellom elevenes opplevelse av i hvilken grad familie og venner synes de bør studere og deres studieintensjon. Ved spørsmål om begrunnelse for sitt studievalg forteller informanten:

(...) men siden kjøresten min dro til Trondheim ble det NTNU på meg og. Jeg har alltid vært interessert i historie og ble rådet til nordisk av PPU på grunn av arbeidsmarkedet. (G)

En annen informant forteller:

Jeg hadde mange venner i Trondheim. Jeg har vel også alltid vært glad i idrett og barn og valgte derfor lektor med idrett som hovedfag etter å ha pratet med veiledere ved universitetet. (A)

Dette illustrerer at venner, veiledere og interesser har forskjellige roller i selve utdanningsvalget. Venner kan synes å påvirke studiested geografisk, mer enn selve studiet. Interesser kan forstås som den viktigste faktoren for studieretning, mens rådgivere og veiledere leder individet mer målrettet inn mot selve studievalget. I tillegg ga samtlige informanter uttrykk for at familien ikke påvirket valget, men heller virket støttende til høyere utdanning generelt. Dette gjenspeiler den sosiale kapitalen og habitusen til individet (Bourdieu, 1986). Oppveksten og sosialiseringen speiler våre innerste verdier og holdninger i habitusen (Wilken, 2008, s. 37-38). Derfor er de sosiale omgivelsene våre avgjørende for hvilke holdninger og verdier som blir internalisert. Den kulturelle kapitalen som kan omsettes i sosial kapital kan knyttes til habitusen til individet, for hvordan man får tilgang til sosiale nettverk (Bourdieu, 1986, s. 54-55). Til tross for at habitusen og den sosiale kapitalen til individet påvirker holdninger og verdier, blir studievalgene gjort på bakgrunn av interesser. At det dermed er mer geografisk at man lar seg påvirke av venner og relasjoner. Informantene sier de valgte studieretning på bakgrunn av interesser som gjør habitusen relevant for hvordan disse interessene har preget sosialiseringen til individet (Ritzer & Stepnisky, 2014, s. 520-521).

Selv om påvirkning fra andre kan forsterkes gjennom et individs deltakelse i fritidsaktiviteter i samspill med individets interesser, er det ulikt hva som skaper interesse i skolesammenheng. Dette kan eksemplifiseres ved å se spørsmålet om hvilke sosiale fritidsaktiviteter man har i samspill med spørsmålet om hvordan man fikk interesse for det man studerte:

(...) fotball det jeg driver mest med, jeg spiller litt dataspill og har trent en del styrke tidligere. (...) jeg gikk på toppidrettsgymnas så hadde vi i klassen til felles denne enorme interessen for idrett. Vi pratet mye om idrett, og derfor følte jeg det var naturlig å velge en utdanning med idrett. (A)

(...) spiller jo litt fotball og spiller i band, selv om vi har færre og færre øvinger. (...) Jeg har alltid vært interessert i teknologi, programmering og elektronikk. Jeg har liksom laget en egen maskin som drar opp rullgardinen når alarmen min går. Men jeg

hadde ingen andre venner som var interessert i det på samme måte som meg, selv om vi snakket mye om å bli ingeniører. (S).

(...) så jeg trener litt med venninner, er på café, og vi gjør ting sammen. Det er ikke så viktig hva. (...) Jeg har vel bare alltid vært interessert i samfunnet, mennesker og hvordan det henger sammen, som gjorde sosiologi et naturlig valg. Men ingen av venninnene mine hadde den interessen så jeg måtte studere det alene. (I).

(...) trener styrke med kompiser og drev en del med MMA tidligere. (...) siden jeg alltid har vært interessert i historie valgte jeg det. Syntes det var kult å lære om de store imperiene og krigene og sånt. Allikevel var interessen for historie noe jeg hadde for meg selv blant venner. (G).

Dette forteller oss at interesser kan forsterkes i deltakelsen av ulike aktiviteter, men at det ikke nødvendigvis spiller en rolle for interesse i skolesammenheng. Informant (A) sin interesse for idrett kan tenkes å ha blitt forsterket i idrettsmiljøet. Informant (I) og (G) sin interesse for samfunn og historie er ikke preget eller forsterket av et sosialt miljø. Informant (S) sin interesse for elektronikk er også egen, selv om valget om å bli ingeniør kan ha vært preget av vennegjengen.

I forskningen til Hansen (2005) relateres interesser til skolearbeid og hvordan ulike segregeringer kan påvirke prestasjonsnivået. Imidlertid vektlegger Bourdieu at en habitus oppnås som et resultat av å ha okkupert en posisjon innen den sosiale verden (Ritzer & Stepnisky, 2014, s. 521). Som innebærer at et individs interesser vil prege individets posisjon i den sosiale verden. Med dette kan det derfor argumenteres for at studievalg på bakgrunn av interesser kan knyttes til et mer underbevisst valg.

Utdanningsvalg på bakgrunn av interesser gjenspeiles i habitus slik Bourdieu omtaler den (Ritzer & Stepnisky, 2014, s. 520-522; Wilken, 2008, s. 35-38). Allikevel må vi forstå at anskaffelsen av interesser er en langvarig prosess som ikke alene kommer av ens sosiale nettverk og relasjoner. Resultatene til Birkemo (2007) viste at elevene la mest vekt på egne interesser for videre utdanning, selv om egne interesser må sees i samspill med ens sosiale kapital og habitus. Derfor må interesser forstås som noe som lett lar seg påvirke uavhengig om det er en egen eller felles interesse med en vennekrets. Interessers betydning sier derfor noe om tilretteleggelsen for valgprosesser i skolen og hvordan oppmuntring til selvstendig utforskning av egne interesser er hensiktsmessig (Birkemo, 2007).

4.2 Sosiale nettverk og relasjoner

Alle informantene hadde et sosialt nettverk ved skolene de gikk på. Det som er interessant i forhold til påvirkningen av utdanningsvalg, er skille mellom sosiale nettverk og relasjoner i allmenn og yrkesfaglig skole. I et spørsmål om hvorfor informanten tror vennene sine valgte relativt like utdanningsvalg sier informanten dette:

Man henger liksom ikke med de som går yrkesfaglig utdanning. Så når vi snakker om utdanning så er det kun snakk om høyere utdanning og ikke yrkesfaglig utdanning. Det gjelder sikkert også de som går yrkesfag fordi valget tas egentlig allerede etter ungdomsskolen. (I).

Sitatet gir oss en forståelse av at de sosiale nettverkene våre består av individer med like interesser. Som derfor også bekrefter at de sosiale nettverkene og relasjonene våre dannes på bakgrunn av interesser. Jeg vil derfor argumentere for at sosiale nettverk og interesser er viktige sett som en sammenhengende faktor for utdanningsvalg.

Moiseyenko (2005) sin forskning på utdanning og sosial kohesjon viser at skoleinstitusjonen påvirker sosial kohesjon, og at elever som velger høyere utdanning i større grad anskaffer seg riktige verdier for sosial kohesjon i samfunnet. På samme måte som at sosial kohesjon kan brukes å forstå sosial kapital på (Ritzer & Stepnisky, 2014, s. 523), forteller det oss i denne forskningen at fokuset ligger på type utdanning og ikke hvilken. En annen informant svarer til samme spørsmål som over følgende:

(...) Det var ikke så stort fokus på hva man skulle studere. Det var heller et fokus på det å faktisk studere. Jeg følte på lik linje med veldig mange andre tror jeg, et press om å bruke den allmenne studiekompetansen til å ta høyere utdanning. Men helt ærlig, så var det ingen som var noe annet enn positiv uavhengig av hvilken utdanning det var. (S).

Moiseyenko (2005) sin forskning kan sees i sammenheng med det skille som informantene forteller er en realitet når det kommer til sosiale relasjoner ved yrkesfag og allmenn videregående. De sosiale nettverkene og relasjonene som vi danner påvirker våre verdier for sosial kohesjon og derfor også holdninger til utdanningsvalg. Imidlertid legges ikke fokuset for nettverk og relasjoner på et bestemt studiet, men heller skille mellom akademisk og yrkesfaglig utdanning. Bourdieu (1986, s. 51) legger vekt på at den sosiale kapitalen ikke bare opparbeides gjennom oppveksten, men også erverves i senere stadier i livet. Kirchoff,

Grøndahl & Andersen (2015) fant ut at blant annet kvaliteten på det sosiale nettverket påvirker ensomheten blant brukere av hjemmesykepleie. Fra dette går det fram at sosiale nettverk påvirker utdanningsvalg. Vennskap dannes ikke alene i oppveksten, men også senere i livet i tillegg til at sosiale nettverk påvirker fysisk og psykisk helsetilstand (Kirchoff, Grøndahl & Andersen, 2015). Om ikke venner påvirker selve utdanningsvalget er valget en prosess som blir påvirket av tilhørigheten til en sosial gruppe med felles interesser. Noe som også viste seg å være gjeldende for studiested geografisk og at venner støtter mer enn de påvirker. Forholdet mellom positiv og negativ holdning knyttet til høy og lav utdanning er vanskelig å få erfaringer fra ettersom elevene ikke omgås hverandre. Det miljøet vi vokser opp i påvirker hvem vi er med og derfor også hva som forventes av oss:

(...) Noen ganger oppfattes det som en slags konkurranse om å være mest vellykket. Det endrer seg egentlig senere, men da har mange allerede bestemt seg for studieretningen. (...) Siden vi ikke hang med de på yrkesfag var det liksom ikke noe annet alternativ enn akademisk utdanning. Også familie var ivrige på den fronten, men de støttet og ga meg muligheter mer enn å nøyaktig velge utdanningen min. (A).

4.3 Ressurs eller begrensning?

Bourdieu (1986, s. 51-53) vektlegger at kapitalformene ikke bare er ressurser for våre muligheter, men også begrensninger. Vi tenker ofte at den økonomiske kapitalen hindrer oss i å nå materielle mål, som skaper muligheter og begrensninger. Men også den sosiale kapitalen vil sette rammer for individet, avhengig av hvilke sosiale nettverk og relasjoner en har tilhørighet til (Bourdieu, 1986, s. 54-55). Den ene informanten vokste opp hos foreldre med høyere utdanning og venner innenfor samme miljø. Hun sier dette om utdanningsvalget var selvstendig eller påvirket av forventninger:

(...) Mitt valg var selvstendig, men jeg tar en utdanning i hovedsak fordi det er akseptert. Jeg er lite interessert i høy utdanning, men det er mer akseptert å studere etter videregående skole, enn å gå ut i arbeid. (...) Guttene ville ikke være noe dårligere enn de andre, men for min del var det mer naturlig med tanke på familie og miljø. (I).

Informanten snakker om aksept for høy utdanning på bakgrunn av miljøet hun vokste opp i. Foruten familien er også det sosiale nettverket relevant for tilnærmingen av verdier i oppveksten og kan derfor påvirke oppnåelse i utdanningssystemet (Hansen, 2005). Når informanten sier det er mer akseptert å velge høy utdanning kan vi forstå det slik at hun både

ønsker å bli akseptert av familie og venner. Det knyttes høyere prestisje til høyere utdanning enn yrkesfag og ufaglært arbeid (Birkemo, 2007). Det er et stort skille mellom det å ha høyere utdanning og ikke. I det norske klassesamfunnet kan vi derfor forstå oppveksten og de sosiale nettverkene man danner seg som både en mulighet, men også en begrensning for utdanning og arbeid. En mannlig informant sier dette om utdanningsvalg som tema blant venner:

(...) Folk var opptatt av gode karakterer i den grad at det var en slags konkurranse. Det var ikke så viktig hva man studerte så lenge det var høy prestisje. (...) det var en slags konkurranse. Om å gjøre å få best karakterer blant oss guttene. (A).

Forskning om konkurranseinstinkt blant kjønn har vist til at gutter øker sin opptreden i større grad enn jenter tilknyttet konkurranse (Gneezy & Rustichini, 2004, s. 379-380). Det kan i tilknytning til sitatene tyde på at gutter i større grad enn jenter lar seg påvirke ved utdanningsvalg fra sin sosiale vennekrets. Det vil ikke nødvendigvis innebære utenforstående press til utdanningsvalget, men heller en intern anerkjennelse om å gjøre det bedre enn sine venner. På den måten kan vi forstå utdanningsvalg hos gutter også som et valg knyttet til prestisje i større grad enn hos jenter.

I lys av mulighetene og begrensningene som Bourdieu (1986, s. 51-53) vektlegger vil dette konkurranseinstinktet hos gutter i større grad enn hos jenter tenkes å begrense individet. Når også Birkemo (2007) poengterer at utdanningsvalg er en integrert del av individets identitetsutvikling i ungdomsalderen kan vi enklere forstå relevansen av kjønn i sosiale nettverk og relasjoner. Og derfor også hvordan kjønn har ulike rammer for begrensninger avhengig av det mer mannsdominerende konkurranseinstinktet i ungdomsalderen. Det kan også argumenteres for at konkurranseinstinktet hos menn kan føre til muligheter i den grad at det åpner for mer ambisiøse yrker knyttet til prestisje. I en rapport om hva som kjennetegner en god leder vektlegger mannlig ungdom i større grad konkurranseinstinkt som essensielt (Døving, Elstad & Strønen, 2010). Denne stereotypiske maskuliniteten i motsetning til mer dynamiske ledere ved en mer moden alder vitner om påvirkningen fra sosiale kretser. Noe som blant annet kan forstås på bakgrunn av sosiale fritidsaktiviteter. Gjerne knyttet til idrett hos menn. Slik uttalte en mannlig informant seg om status i utdanningsvalg:

(...) Alle var opptatt av gode karakterer, men vi guttene så det hele som en konkurranse. Først på skolen og karakterene, deretter utdanningsvalget. Det var liksom om å gjøre å velge den mest prestisjefylte utdanningen. (A).

Et annet spennende aspekt er hvordan lekser og sosiale nettverk kan påvirke hvilke muligheter og begrensninger som settes for utdanningsvalg. Alle informantene hadde gode leksevaner, men særlig to av informantene hadde erfaringer med lekser på en sosial arena. I et spørsmål om hvilke leksevaner de hadde svarte den ene informanten:

(...) Vi gjorde lekser sammen og hjalp hverandre. For min egen del synes jeg dette gjorde skolearbeidet enklere fordi vi var flere som kunne dele tanker om de ulike fagene. (...) Jeg følte i alle fall at det var mye mer lærerikt å jobbe sammen, og jeg tror det både for meg og de andre var med å løfte karakterene våre. (S).

Den andre informanten sa dette om leksevaner:

Jeg hadde gode leksevaner takket være broren min. Han hjalp meg mye med lekser i starten, men overtalte meg senere til å gjøre lekser med vennene mine. Det førte til at vi hadde mye gruppearbeid med leksene på skolen, og jeg tror det gjorde skolen enklere både for meg og de andre. (G).

Det kommer tydelig fram av sitatene at lekser på en sosial arena ga informantene en positiv effekt på leksearbeidet og skolearbeid generelt. Dette kan knyttes til karakterer som igjen er førende for utdanningsvalg. Lekser med et sosialt nettverk er ikke nødvendigvis ledende for påvirkning, men det kan gi muligheter for bedre karakterer og flere alternativer for utdanningsvalget. Forskning (se Heggebø, 2014) viser ofte til at det er den kulturelle kapitalen (bøker i hjemmet/ foreldres involvering) som spiller en rolle for elevene sine skoleprestasjoner. Allikevel vil jeg argumentere for at sosial kapital i form av de sosiale nettverkene til individet påvirker mulighetene for å prestere bedre i skolen.

Bourdieu (1986, s. 51) vektlegger at den sosiale kapitalen og hvilke venner vi har kan hjelpe oss i bestemte miljøer. På den måten kan skolearbeid med venner gi muligheter for å komme inn på universiteter og høyskoler, dersom skolearbeid på en sosial arena bidrar til å fremme motivasjon og resultater. Heggebø (2014) fant i tillegg ut at det var en sammenheng mellom tidsbruk på skolearbeid og prestasjoner. Mye tid på skolearbeid førte til gode prestasjoner, mens mye tid til for eksempel videospill førte til dårligere prestasjoner (Heggebø, 2014). Annen forskning har vist til at ensomhet synes å være den største faktoren for frafall i skolen (Mjaavtn & Frostad, 2014), som forsterker tilnærmingen til hvilken positiv innvirkning skolearbeid på en sosial arena kan ha.

Statistikk fra SSB viser at nesten 1 av 5 ungdommer ikke fullfører den videregående opplæringen ved studiespesialisering innenfor den normerte tiden (SSB, 2018). Noe som også forteller oss hvilken jobb skoleinstitusjonen har i tilretteleggelsen for interesser og utforskning (Birkemo, 2007). I sammenheng med sitatene over forstår vi av dette at det også er en sammenheng mellom det sosiale nettverket man er del av og hvilke ambisjoner de har. Eksemplifisert ved det den ene informanten sa om utdanningsvalget var selvstendig, eller påvirket av forventninger:

(...) jeg tar en utdanning i hovedsak fordi det er akseptert. Jeg er lite interessert i høy utdanning, men det er mer akseptert å studere etter videregående skole, enn å gå ut i arbeid. (I).

5. Avslutning

5.1 Drøfting

Et sentralt funn i dette forskningsprosjektet er hvordan fritidsaktiviteter og interesser kun påvirker utdanningsvalget, hvis det kan knyttes til en sosial arena. De interessene og aktivitetene informantene gjorde alene kunne ikke knyttes til valg av utdanning. Men interessene og aktivitetene utført på en sosial arena viste seg å ha en sammenheng med utdanningsvalget til den enkelte. Informant (A) som gikk på toppidrettsgymnas hadde et veldig ambisiøst forhold til fotball og idrett og konkurransen det innebar. Dette førte til et konkurranseinstinkt ikke bare innenfor idretten, men også karakterer og skolegang. På den måten kan de sosiale interessene til informant (A) forstås som utgangspunktet for en prestisjefylt utdanning. I tilknytning til habitus kan denne påvirkningen forstås som samholdet i et sosialt nettverk (Ritzer & Stepnisky, 2014, s. 520-521).

Et annet spennende funn er skille mellom sosiale relasjoner og nettverk, interesser og rådgivning. Det ble i forskningsprosjektet gitt uttrykk for at interesser i størst grad påvirker studievalget. Veiledningen og rådgivningen fra mer profesjonelle aktører i skolen bidrar til studieretningen som fører individet inn på selve studievalget. Selv om sosiale nettverk og relasjoner kan påvirke prestisjefaktoren for et yrke eller en utdanning, synes de å påvirke studiested i større grad enn selve studievalget. På den måten kan det argumenteres for at et individ velger en utdanning begrunnet i interesser, innenfor den veiledningen man får for det studiet. Og at studiestedet velges på bakgrunn av vennskap eller kjæreste, som med dem sosiale segregasjonen hos studenter i Oslo (Hansen, 2005).

Spesielt syntes prestisje og status å være de viktigste faktorene for påvirkning i sosiale nettverk og relasjoner. På den måten kan den sosiale kapitalen forstås som vennskapene og habitusen som arbeidet i vedlikeholdet av vennskapene. Det å føle tilhørighet til en gruppe mennesker er sentralt i forståelsen av mennesker som sosiale vesener (Wilken, 2008, s. 39-40). Det kan ikke unnlates og ikke forstå påvirkningen i et sosialt nettverk uten å ta hensyn til den sosiale bakgrunnen og kulturell kapital gitt som familie. Jeg vil argumentere for at den kulturelle kapitalen til en gruppe individer i samme sosiale nettverk, også påvirker deres ambisjoner for yrke/ utdanning. På denne måten var lekser og uforestillbare vennskap på tvers av yrkesfag og studiespesialisering sentrale funn for hvordan man gis muligheter og begrensninger i et sosialt fellesskap. Spesielt vennskap på tvers av yrkesfag og studiespesialisering syntes å påvirke både negativitet til utdanningsvalg og forholdet mellom hvem som studerer og hva man studerer. Det var ikke noen negative holdninger til de ulike utdanningsvalgene innenfor høyere utdanning. Det var i større grad et skille mellom yrkesfag og studiespesialisering hvor man hadde en negativ holdning ovenfor de som ikke tok høyere utdanning. På samme måte som oppmuntringen og utforskningen innenfor yrkesfag som Birkemo (2007) legger vekt på.

Hvordan informantene legger vekt på prestisje, status, tilhørighet og interesser er på ingen måte en kontrast til tidligere forskning (se Birkemo, 2007; Hansen, 2005, Heggebø, 2014). Allikevel er det interessant hvordan familie ikke påvirker, men kun oppmuntrer. Studievalg sees som et selvstendig valg, til tross for at informantene føler at utdanningen må stå i stil med sin sosiale arena. Som kan forstås som habitusen i tilknytningen til tilhørigheten ovenfor det sosiale nettverket. Tilhørigheten opprettholdes ved å ha samme verdier og holdninger ovenfor flere aspekter, blant annet utdanning og utdanningsvalg. Dette kan også skyldes andre grunner. Selv om familie ikke påvirket valgene til informantene eller uttrykte forventninger, la de allikevel vekt på at det var et miljø for høyere utdanning både sosialt, men også i hjemmet.

Informantene la vekt på at de trodde lokalsamfunnet og trender var vesentlig for påvirkning til utdanningsvalg. Dette forteller oss at påvirkning til utdanningsvalg ikke alene kan forstås på bakgrunn av sosiale nettverk og relasjoner, men at det påvirkes av andre faktorer som sosial bakgrunn, kulturell kapital og familie. Derav kan venner forstås som en ressurs ved at de gir muligheter for utdanningsvalg innad det miljøet man vokser opp i. Og at det derfor også er en begrensning eksemplifisert ved skille mellom yrkesfag og studiespesialisering.

5.2 Konklusjon

Temaet for denne oppgaven har vært hvordan sosiale nettverk og relasjoner kan påvirke holdninger og verdier hos individet i tilknytning til utdanningsvalg etter fullført videregående skole. Ved å forstå holdninger og verdier gjennom Bourdieus forståelse av begrepene om sosial kapital og habitus, bidrar oppgaven til en forståelse av viktige aspekter ved utdanningsvalg. Det vitner om et samspill mellom venner og interesser som bakgrunn for utdanningsvalget, og i hvilken grad venner oppleves som en ressurs eller begrensning. Informantene forteller om hvordan interesser er den viktigste faktoren for utdanningsvalget. Interesser forstås mer som bakgrunn for studieretning, mens studievalg påvirkes av profesjonelle aktører som veiledere og rådgivere. Venner knyttes i større grad til studiested geografisk. I dette forskningsprosjektet kommer det frem at samholdet og tilhørigheten til sosiale nettverk og relasjoner er viktig for trivselen i studietiden. Hva den enkelte studerer synes å være et mer individuelt valg avhengig av hvilke interesser personen har. Forholdet mellom interesser og venner i utdanningsvalget står mye i samsvar til annen utdanningsforskning på elever (se Birkemo, 2007; Hansen, 2005; Heggebø, 2014).

Interessene synes allikevel å være noe som påvirkes i de sosiale nettverkene. På den måten oppleves venner både som en ressurs, men også en begrensning i utdanningsvalget. Skillet mellom venner som ressurs eller begrensning forsterkes av forholdet mellom yrkesfag og studiespesialisering. Ved å føle tilhørighet ovenfor en bestemt gruppe mennesker føler man en gjensidig avgrensning til andre grupper. Dette gjør at det sosiale nettverket er en ressurs for utdanningsvalg knyttet til verdiene og holdningene til den gruppen man føler en tilhørighet til. Det sosiale nettverket blir også en begrensning for utdanningsvalg knyttet til de gruppene med andre verdier og holdninger. For eksempel på den måten at elever ved studiespesialisering og yrkesfag ikke omgås hverandre i så stor grad.

For videre studier kunne det vært interessant å sett på hvordan de med en yrkesfaglig utdanning forholder seg til utdanningsvalg. Det kunne også vært interessant å sett på hvordan forholdet er i tilknytningen til arbeid uten høyere utdanning. Ettersom valget for øvrig kan knyttes til arbeid på lik linje med utdanning. Et annet interessant aspekt i tilknytning til utdanningsvalg kunne vært å sett om det er noen organisasjonsmessige tiltak når det gjelder skoleinstitusjonens erfaringer med veiledning/ rådgivning til skoleelever. Og dermed også om dette er noe skolen jobber med på den måten at det påvirker lærerne, de ansatte og undervisningen.

6. Referanser

- Birkemo, A. (2007). *Utdannings- og yrkesvalg i ungdomsalderen*. Hentet fra: [https://www.idunn.no/npt/2007/03/utdannings- og yrkesvalg i ungdomsalderen](https://www.idunn.no/npt/2007/03/utdannings-og-yrkesvalg-i-ungdomsalderen)
- Bjørndal, C. R. P. (2002). *Det vurderende øyet – observasjon, vurdering og utvikling i undervisning og veiledning*. (2. utg.) Oslo. Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Bourdieu, Pierre (1972/77) *Outline of a Theory of Practice*. Oversatt av Richard Nice fra *Esquisse d'une théorie de la pratique, précède de trois études d'Ethnologie Kabyle*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bourdieu, Pierre (1986) *The Forms of Capital*. In J. G. Richardson (Ed.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. New York: Greenwood Press.
- Cardak, B. (2004). *Education Choice, Neoclassical Growth, and Class Structure*. Oxford Economic Papers, 56(4), 643-666. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/3488802>
- Døving, E., Elstad, B. & Strønen, F. (2010). *Prototyper på en god leder*. Hentet fra: <https://www.idunn.no/beta/2010/01/art01>
- Erikson, R. & Johnsson, J. O. (1996) *Can education be equalized: The Swedish Case in Comparative Perspective*. Boulder, Colorado: Westview Press.
- Gneezy, U. & Rustichini, A. (2004). *Gender and Competition at a Young Age*. The American Economic Review, 94(2), 377-381. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/3592914>
- Hansen, M. N. (2005). *Utdanning og ulikhet – valg, prestasjoner og sosiale settinger*. Hentet fra: [https://www.idunn.no/tfs/2005/02/utdanning og ulikhet valg prestasjoner og sosiale settinger](https://www.idunn.no/tfs/2005/02/utdanning-og-ulikhet-valg-prestasjoner-og-sosiale-settinger)
- Hansen, T. S. & Korneliussen, T. (2016). *Faktorer som påvirker studieintensjonen*. Hentet fra: [https://www.idunn.no/tfs/2016/01/faktorer_som_paavirker_studieintensjon](https://www.idunn.no/tfs/2016/01/faktorer-som-paavirker-studieintensjon)
- Kirchoff, J. W., Grøndahl, V. A. & Andersen, K. L. (2015). *Betydningen av sosiale nettverk og kvalitet på pleien for opplevelse av ensomhet blant brukere av hjemmesykepleie*. Hentet fra: [https://www.idunn.no/nsf/2015/03/betydningen av sosiale nettverk og kvalitet paa pleien for o](https://www.idunn.no/nsf/2015/03/betydningen-av-sosiale-nettverk-og-kvalitet-paa-pleien-for-o)
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg.) Oslo. Gyldendal Akademisk.
- Larsen, M. H. (2018) *Foreldrenes utdanning gir store utslag i ungdomsskolekarakterene*. Hentet fra: <https://forskning.no/skole-og-utdanning-ntb-utdanning/foreldrenes-utdanning-gir-store-utslag-i-ungdomsskolekarakterene/1221455>
- Mjaavatt, P. E. & Frostad, P. (2014). *Tanker om å slutte på videregående skole – Er ensomhet en viktig faktor?* Hentet fra: <https://utdanningsforskning.no/artikler/tanker-om-a-slutte-pa-videregaende-skole-er-ensomhet-en-viktig-faktor/>

Moiseyenko, O. (2005). *Education and Social Cohesion: Higher Education*. Peabody Journal of Education, 80(4), 89-104. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/3497054>

Nash, R. (1999). *Bourdieu, 'Habitus', and Educational Research: Is It All Worth the Candle?* British Journal of Sociology of Education, 20(2), 175-187. Hentet fra: <http://www.jstor.org/stable/1393107>

Opinion (2018) *Rekruttering til Restaurant- og Matfag (RM-fag)* Opinion AS. Hentet fra: [https://trondelag.pameldingssystem.no/auto/85/FAGDAG%20RM/FORM%20Rekruttering%20til%20RM%20-%20rapport%20fra%20Opinion%20april%202018%20\(006\).pdf](https://trondelag.pameldingssystem.no/auto/85/FAGDAG%20RM/FORM%20Rekruttering%20til%20RM%20-%20rapport%20fra%20Opinion%20april%202018%20(006).pdf)

Pimpa, N. (2005). *A Family Affair: The Effect of Family on Thai Students' Choices of International Education*. Higher Education, 49(4), 431-448. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/25068079>

Reay, D. (2004). *'It's All Becoming a Habitus': Beyond the Habitual Use of Habitus in Educational Research*. British Journal of Sociology of Education, 25(4), 431-444. Hentet fra: <http://www.jstor.org/stable/4128669>

Regjeringen. (2018). *Kunnskapsløftet*. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/tema/utdanning/grunnpopplaring/kunnskapsloftet/id534689/>

Ritzer, G.R. & Stepnisky, J.S. (2014). *Sociological Theory*. (9. utg.) Singapore. McGraw-Hill Education.

Salas, L. M., Roe-Sepowitz, D., & Lecroy, C. W. (2012) Small Group Theory. In B. A. Thyer, C. N. Dulmus, & K. M. Sowers. *Human Behavior in the Social Environment. Theories for Social Work Practice*. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.

Sewell, W. & Shah, V. (1968). *Parents' Education and Children's Educational Aspirations and Achievements*. American Sociological Review, 33(2), 191-209. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/2092387>

SSB. (2010). *En av tre har høyere utdanning*. Hentet fra: <https://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/en-av-tre-har-hoyere-utdanning>

SSB. (2018). *Gjennomføring i videregående opplæring*. Hentet fra: <https://www.ssb.no/utdanning/statistikker/vgogjen>

Tjora, A. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. (3. utg.) Oslo. Gyldendal Norsk Forlag AS.

UDIR. (2015). *Utdanningsvalg – veiledning til læreplanen*. Hentet fra: <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/veiledning-til-lp/utdanningsvalg-veiledning/fagets-egenart/>

Wernø, I. L. (2019) *Ressurssterke medelever påvirker hvilken utdanning barna velger*. Hentet fra: <https://forskning.no/barn-og-ungdom-oslomet-partner/ressurssterke-medelever-pavirker-hvilken-utdanning-barna-velger/1299830>

Wilken, L. (2008) *Pierre Bourdieu*. Trondheim. Tapir Akademisk Forlag.

Vedlegg

Intervjuguide

A. Åpningsspørsmål

- Har du noen fritidsaktiviteter? (fotball, håndball osv.)
- I hvilken grad føler du at fritidsaktivitetene dine er noe sosialt?
- Hva annet gjør du på fritiden utenom skole og selvstudie?
- I hvilken grad føler du at dine interesser kan knyttes til noe sosialt?

B. Utdanningsvalg

- Hva studerer du og hvor lenge har du studert dette?
Hvordan kom du fram til at det var det du skulle studere? Og når bestemte du deg for det?
- Hvorfor valgte du det studiet? Var det ditt førstevalg?
- Var det noen du rådførte deg med, eller som du ble inspirert av i valg av utdanningen din? (familie, venner, rådgivere, lærere osv.)

C. Venner og utdanningsvalg

Jeg er som sagt interessert i hvilken betydning venner har for hvordan man tenker over og tar utdanningsvalg. Jeg vil derfor høre om du hadde noen venner som du var mye sammen med da du bestemte deg for hva du skulle studere, og om du snakket noe med dem om hva dere skulle studere.

- Var utdanningsvalg et tema blant dine venner? Hva diskuterte dere i så fall?
- Vil du si at dere valgte veldig forskjellig eller mer likt når det kom til utdanning?
- Var det noen utdanninger som hadde mer eller mindre status i vennegjengen?
- Føler du at vennegjengen påvirket hverandre i valg av utdanning?
- Føler du at du ble påvirket av vennene dine i valg av utdanning?
- Føler du at ditt valg av utdanning var selvstendig, eller var noen forventninger som var utslagsgivende?
- Har du opplevd at enten ditt eget valg eller noen av dine venners har blitt kommentert på negativt av andre i vennegjengen/ klassen?
- Tror du dette påvirket valg av utdanning i vennegjengen og hvordan dere snakket om utdanningsvalg etter videregående skole?
- Er det noen andre valg, utenom utdanningsvalg, du har tatt hvor du føler du er blitt påvirket eller inspirert av venner?
- Føler du at vennegjengen har hatt en positiv betydning for ditt utdanningsvalg?

- Hjalp du og dine venner hverandre med lekser o.l. og var dere opptatt av å gjøre det bra på skolen for å komme inn på studier?
- Tror du det er andre faktorer enn venner som spiller en rolle for unge i valg av utdanning? Eventuelt hvilke?

Takk!

Informasjonsbrev

Din deltakelse i forskningsprosjekt knyttet til bacheloroppgave om sosial kapital og utdanningsvalg ved Institutt for sosiologi og statsvitenskap, NTNU

Vi takker for at du har sagt deg villig til å delta i et forskningsprosjekt for bacheloroppgave ved Institutt for sosiologi og statsvitenskap ved NTNU. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Instituttets bachelorstudenter skriver en oppgave som innebærer analyse av dybdeintervjuer. Opplysningene samlet inn i oppgaven vil bare brukes til denne. Dersom det er aktuelt å bruke opplysninger til annet formål, vil du bli kontaktet.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

NTNU, Institutt for sosiologi og statsvitenskap er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du er kontaktet som deltaker i dette prosjektet på basis av at målgruppen for dybdeintervjuene er studenter ved NTNU.

Hva innebærer det for deg å delta?

Du blir invitert til et intervju som varer mellom 30 og 45 minutter. Du kan selv velge passende sted for intervjuet. Intervjuet vil tas opp med en digital lydopptaker.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Du kan når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Lydopptaket fra intervjuet blir lagret på en SD-minnebrikke. Opptakeren har verken tilkobling til internett- eller telenett. Etter opptak bringes opptakeren til instituttets eget transkripsjonsrom, hvor opptaket transkriberes av studenten selv. I transkriberingen anonymiseres opplysninger som kan identifisere deg som person. Etter dette slettes minnebrikken. Dermed er det ingen opplysninger som kan knyttes til deg som person som følger med videre i prosessen med analyse og publisering.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes 31. mai 2019. Personopplysninger og opptak vil slettes. Datamaterialet vil bli anonymisert slik at det ikke kan knyttes til deg som person. Datamaterialet vil bli publisert av NTNU.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

På oppdrag fra NTNU Institutt for sosiologi og statsvitenskap har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Prosjektet skal avsluttes senest 23.06.2019.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- NTNU Institutt for sosiologi og statsvitenskap, ved prosjektansvarlig (veileder).
- NTNUs personvernombud: Thomas Helgesen, tlf 93 079 038, thomas.helgesen@ntnu.no
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Prosjektansvarlig (veileder)

Student

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet bacheloroppgave om sosial kapital og utdanningsvalg, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i dybdeintervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til anonymisering, innen 1 måned etter gjennomført intervju.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)